

Kazus.

15 yoshli U. velosipedda ketayotib, yo'lni kesib o'tayotgan V.ning boshidan mo'ynali telpagini yulib olib qochdi. Buni motosiklda ketayotgan F. ko'rib qolib uni ushlamoqchi bo'ldi. U.ga yetib ongli ravishda motosikl bilan urib yubordi va o'rtacha og'irlikda tan jarohati yetkazadi.

Tergovchi F.ning harakatini JKning 105-moddasi 1-qismini, ya'ni qasddan o'rtacha og'irlikdagi shikast yetkazish deb kvalifikatsiya qildi.

Himoyachi esa, F.ga nisbatan JKning 39-moddasini qo'llab, jinoiy javobgar bo'lmasligi lozimligini ta'kidladi.

Tergovchi va himoyachining harakatlariga baho bering. Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar yetkazishning shartlarini tahlil qiling. Fikringizni asoslab bering.

Kazusga javob;

Ushbu muamoli vaziyatga quyidagicha huquqiy baho berishni lozim deb topdim. Avvalo vaziyatni haqiqatdan ham jinoyat ekanligini aniqlashtirib olish kerak va buning uchun vaziyatdagi jinoyat tarkibini beradigan ma'lumotlarni keltirib o'tish joiz. Jinoyat tarkibi jinoyat qonunchiligida to'rt shaklni o'z ichiga oladi;

--jinoyat ob'yekti;

Bu kazusdagi vaziyatda jinoyat tarkibining ob'yekti –ijtimoiy munosabat vakili bo'lmish fuqaro U. ning hayoti va sog'ligidir.

--jinoyatning ob'yektiv tomoni;

Bu vaziyatdagi jinoyatning ob'yektiv tomoni fuqaro U.ni ushlash maqsadida, fuqaro F. ning fuqaro U.ga yetib, ongli ravishda mototsikl bilan urib yuborishida va o'rtacha og'irlikda tan jarohati yetkazishida ifodalanadi.

--jinoyat subyekti;

Bu vaziyat bo'yicha jinoyatni subyekt — bu 16 yoshli to'lgan, aqli raso, o'z harakatlarini boshqara oladigan, qilmishning ijtimoiy xavfliligini anglagan F. hisoblanadi.

--jinoyatning subyektiv tomoni;

Jinoyatning sub'yektiv tomoni — shaxsning sodir etgan ijtimoiy xavfli qilmishi va uning jinoiy oqibatiga bo'lgan ruhiy munosabati, uni qasddan yoki ehtiyotsizlikdan sodir etishi yoki ayb, maqsad, niyati. Jinoyat sub'yekti tomonidan sodir etilgan zaruriy belgi — ayb, fakultativ belgisi — motiv va maqsaddir. Jinoyatning sub'yektiv tomonidan ayb shakllari quyidagi qismlarga bo'linadi; qasddan sodir etilgan jinoyatlar va ehtiyotsizlik oqibatida sodir etilgan jinoyatdir.

Yuqorida keltirilgan muammoli vaziyatda menimcha, avvalo huquqiy tahlil qilishda, vaziyatdagi muammolardan kelib chiqqan holda aniqlashtirib olish zarur. Jumladan;

--jinoyat tarkibi tushunchasi va uning ahamiyati;

--ushbu muammoli vaziyatda keltirilgan holatning jinoyat tarkibi bo'yicha tasniflashi;

--O'zbekiston Respublikasi mustaqilgiga erishgan dastlabki yillaridayoq sud-huquq sohasidagi islohotlarning mohiyati xususan, jinoyat qonunchiligidagi qonunlarning takomillashtirilishi, inson huquqlarini eng oily darajadaga ko'tarilishini ahamiyati bilan bog'liqdir. Shuningdek, fuqarolk jamiyati qurishning bosh omili bu- qonunlarga og'ishmay amal qilinishidir. Bunda qonunlarning bir xilda og'ishmay amal qilinishi eng katta ma'suliyat ham hisoblanadi.

Bunda men avvalo, vaziyatdagi muammoga 15 yoshli U.ning harakatlariga JK ning 166-moddasiga ko'ra tahlil qilishni lozim deb topdim. Jumladan 166 – moddaning 1- qismida quyidagicha keltirib o'tilgan;

Talonchilk, ya'ni o'zganing mulkini ochiqdan –ochiq talon-taroj qilish; deb shu holat bo'yicha jazo choralari, keying qismlarida batafsil keltirib o'tilgan. Endi „, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 1999-yil 30 apreldagi 6-sonli

qarori, 2002 yil 14-iyundagi 10-sonli va 2012 yil 13 dekabrda 19-sonli qarorlariga asosan kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalar bilan'' qarorlariga muvofiq holda ayrim ma'lumotlar mujassamlashtirilib tasniflangan. Yuqoridagilarga muvofiq holda bir holatni keltirib o'tishni joiz deb topdim.

1. Jabrlanuvchining yoki boshqalarning yo'qligida yoki ular bor bo'lsada, ularga bildirmasdan o'zganing mol-mulkini yashirin talon-taroj qilish o'g'rilik hisoblanadi. Bardi-yu jabrlanuvchi yoki boshqalar mol-mulkining olinayotganini ko'rgan bo'lsa-da, lekin aybdor bildirmasdan harakat qilyapman deb o'ylagan bo'lsa, bunday qilmishni ham o'g'rilik deb tasniflash lozim.

Keyingi o'rinlarda quyidagicha keltirilgan;

„Jabrlanuvchining egnida bo'lgan kiyim-kechagi, qo'lidagi yoki bevosita yonida bo'lgan sumka, chamadon va boshqa anjomlaridan sodir etilgan yashirin talon-taroj qilish kissavurlik deb hisoblanadi va JK ning 169-moddasi 2- qismi, „a'' bandi bilan tasniflanadi. Shu qarorning 5- bandida „O'zgalar mulkini talonchilik va o'g'rilik bilan egallangan va aybdor bu mulkdan o'z xohishicha foydalanish va uni ishlatish imkoniyatiga ega bo'lgan paytdan boshlab tugallangan hisoblanadi'' deb izohlangan.

Jumladan, JKning 21-moddasiga ko'ra, „ushbu Kodeks moddasida jinoyat tamom bo'lgan payt ijtimoiy xavfli oqibat yuz bergan vaqt deb topilgan qilmishlar to'g'ri yoki egri qasddan sodir etilgan bo'lishi mumkin. Agar shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavfli oqibatlariga ko'zi yetgan va ularning yuz berishini istagan bo'lsa, bunday to'g'ri qasddan sodir etilgan deb topiladi. Agar shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, uning ijtimoiy xavfli oqibatlariga ko'zi yetgan va ularning yuz berishiga ongli ravishda yo'l qo'ygan (beparq qaragan) bo'lsa, bunday jinoyat egri qasddan sodir etilgan deb topiladi. Endi tergovchi F. ning harakatini JK ning 105-moddasi 1-qismi, ya'ni qasddan o'rtacha og'irlikdagi shikast yetkazish deb to'g'ri kvalifikatsiya qilgan deb hisoblayman. Chunki JK ning 39- moddasi 1- qismiga ko'ra ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni hokimiyat organlariga topshirish maqsadida ushlash vaqtida unga zarar yetkazish, agar uni ushlash uchun zarur bo'lgan choralarning

chegasidan chetga chiqilmagan bo'lsa, jinoyat deb topilmaydi. Kazusdagi holatda mototsikldagi F. JK ning 166- moddasi 1- qismidagi talonchilik jinoyatini sodir etib, qochib ketayotgan U. ni ushlash uchun zarur bo'lgan choralar chegarasidan chetga chiqqan ko'rinadi. Vaholanki, JK ning 39-moddasi 2- qismiga ko'ra ushlash vositalari va usullariga, qilmishning hamda uni sodir etgan shaxsning xavflilik darajasiga, shuningdek ushlash sharoitiga butunlay mos kelmaydigan, ushlash zarurati taqozo etmagan holda ushlanayotgan shaxsga qasddan zarar yetkazish ushlash choralari chegarasidan chetga chiqish deb topiladi. Shu modda 3-qismiga ko'ra, ijtimoiy xavfli qilmishni sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida unga yetkazilgan zararining qonuniyligini baholashda, qilmishni sodir etgan shaxsning ushlanishidan qochish maqsadida qilgan harakatlari, ushlovchining kuchi va imkoniyatlari, ruhiy holati va ushlash bilan bog'liq bo'lgan boshqa holatlari hisobga olinadi. Tergovchi F.ning harakatlarini Jinoyat kodeksining 105-moddasi 1-qismi, ya'ni sodir etayotgan paytda hayot uchun xavfli bo'lmagan va ushbu Kodeksning 104- moddasida nazarda tutilgan oqibatlariga olib kelmagan, lekin sog'lig'ining uzoq vaqt, ya'ni kamida yigirma bir kun, ammo to'rt oydan ko'p bo'lmagan davrda yomonlashuviga yoki umumiy mehnat qobiliyatining o'n foizidan o'ttiz foizigacha yo'qolishiga sabab bo'lgan qasddan badanga o'rtacha og'ir shikast yetkazish deb to'g'ri kvalifikatsiya qilgan deb hisoblashimiz mumkin. Shu o'rinda jinoyatga tortilish yoshi haqida keltirib o'tmoqchiman. Jinoyat Kodeksining 17-moddasida quyidagicha belgilangan;

„Jinoyat sodir etgunga qadar o'n olti yoshga to'lgan, aqli raso jismoniy shaxslar javobgarlikka tortiladilar.

Shu moddaning 3- qismida ba'zi moddalar bilan izohlanadigan holatlar keltirilgan;

„Jinoyat sodir etgunga qadar o'n uch yoshga to'lgan shaxslar ushbu Kodeks 97- moddasining 1- qismi, 98, 104—106, 118, 119, 137, 164, 166, 169-moddalari, 173- moddasining ikkinchi va uchinchi qismlari, 220, 222, 247, 152, 263, 267,

271-moddalari,277-moddasining ikkinchi qismi va uchinchi qismlarida nazarda tutilgan jinoyatlar uchun javobgarlikka tortiladiladi.

Endi kazusdagi vaziyat yuzasidan quyidagicha asoslashimiz mumkin.Bunda 15 yoshli voyaga yetmagan shaxs ochiq oydin talonchilkni sodir etish asnosida,beixtiyor o'zi kutmagan holda jabrlanuvchiga ham aylanib qolyapdi.Uni mototsiklchi ushlashga urinib,unga yetkazgan tan jarohati.15 yoshli U .ni talonchilk qilganini oqlamaydi.U o'z o'rnida aybdor sanaladi.Lekin mototsiklchi ham U. ni ushlash vaqtida urib yubormasdan,ushlash usulini boshqa yo'lini qo'llasa bo'lardi. Ya'ni mototsiklchi F. ham bunday vaziyatga tayyor bo'lmagan.Lekin uni bunday vaziyatga tasodifan va tezda kirishganligi ,qilgan harakatlarini oqlamaydi. Valolanki, U.ga yetkazilgan tan jarohati sud tibbiy ekspertizasi xulosasiga muvofiq belgilangan deb o'ylayman ya'ni bunday vaziyatda albatta, Sog'liqni saqlash Vazirligining 1992-yil 21-oktabrdagi buyrug'iga asosan tasdiqlangan qoidalarga asosan o'tkaziladi deb hisoblayman. Xulosa o'rnida shuni aytmoqchiman-ki, yuqoridagi fikrlarga muvofiq F.ning harakatlarini(ekspertiza natijasiga asoslangan holda) tergovchi to'g'ri ya'ni 105- moddani 1- qismi bilan to'g'ri kvalifikatsiya qilgan.Bunda ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan voyaga yetmagan shaxsni ushlash chegarasidan chiqib harakatlangan,lekin uning bu maqsadini fuqarolk burchi sifatida bajarishga uringan.F. shu vaziyatga bee'tibor o'tib ketaversa ham bo'lardi,lekin F. U. ning harakatlari qonunga zid ekanligini va uni talonchilk yo'li bilan tortib olingan mo'ynali telpakni qaytarishni o'ylab qilgan bo'lishi ham o'z o'rnida asosli.Xulosa shuki;F.ning harakati jabrlanuvchiga nisbatan qasddan badanga o'rtacha shikast yetkasiz deb baholanishi to'g'ri.

Foydalanilgan adabiyotlar;

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 1999-yil 30- apreldagi 6- sonli qarori.

B.J. Ahrorov, M.H.Ahrorov.,Jinoyat huquqi''darslik.